

Uhach V. Z. The organizational registration and activity of "Polis'ka Sich" of T. Bul'ba-Borovets in investigations of modern native historians

Modern historiography review of forming ideological and political platform, legal frameworks of internal life, organizational and military activity of "Polis'ka Sich" is carried out in the article. Also the specific of relationships with occupation German power, other subjects of national motion of Resistance and conflict background of their mutual relations are exposed. The attempt of estimation of the first stage national motion of resistance under direction of T. Bul'ba-Borovets is carried out. Perspective directions of research of separate aspects of the declared scientific theme are outlined.

Keywords: T. Bul'ba-Borovets, modern historiography, national motion of Resistance, "Olevska" republic, "Polis'ka Sich".

УДК 281.96(477.7)"199":930

А. В. Шостак

ПРАВОСЛАВНІ КОНФЕСІЇ ПІВДНЯ УКРАЇНИ У 1990-х рр.: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

У статті здійснено огляд основних наукових досліджень українських, іноземних та діаспорних авторів, які дають змогу простежити особливості становлення і розвитку Української Православної Церкви, Української Православної Церкви Київський Патріархат, Української Автокефальної Православної Церкви у Херсонській, Миколаївській, Одеській областях у роки першого десятиліття незалежності України. Акцентовано увагу на недостатньому вивченні проблеми.

Ключові слова: Церква, православні конфесії, дослідження

Питання вивчення церковної історії в останні два десятиліття не виходить із кола актуальних тем наукового дослідження. Цій проблемі приділили увагу не лише фахівці-історики, а і не менше філософів, журналістів, письменників, священнослужителів. Найбільший інтерес дослідників викликає становище Церкви в СРСР, державно-церковні відносини та загальнонаціональний стан православ'я в посттоталітарній Україні, в меншій мірі внутрішньо конфесійне життя Української Православної Церкви в єднанні із Московським Патріархатом (УПЦ), Української Православної Церкви Київський Патріархат (УПЦ КП), Української Автокефальної Православної Церкви (УАПЦ). У географічному аспекті, найігнортованіше розвідки здійсненні стосовно Західної України, натомість Південний регіон з давньою православною традицією лише стає об'єктом уваги з боку науковців, особливо період 90-х рр. XX ст.

Тому, на наш погляд, необхідно здійснити історіографічний огляд надбань релігієзнавчої школи, з'ясувати рівень дослідженості проблеми генезису православних конфесій на Півдні України у 1991-1999 рр., взаємовідносин між ними та державою.

Доцільно, проаналізувати наявну літературу за концептуальним принципом, науковою значимістю, як пропонує Н. Яковенко [1, с. 317-318], а не за популярною традицією, поділяючи праці на певні періоди, за хронологічними чи ідеологічними ознаками.

Серед фундаментальних досліджень одним з найбільш показових і результативних стало десяти томне видання "Історія релігії в Україні" підготовлене співробітниками Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, де на основі широкої джерельної бази простежена еволюція релігійної ситуації на українських землях упродовж століть. У 10-му томі [2], присвяченому розвитку Церков у постсоціалістичний період, авторський колектив під керівництвом професора Анатолія Колодного з позицій загальноцивілізаційного прогресу та керуючись принципом україноцентризму підійшов до висвітлення багатьох актуальних питань релігійного життя України.

Одним з перших досліджував різнобічну діяльність та внутрішній устрій Російської Православної Церкви (РПЦ) в нових політико-економічних умовах з позиції критицизму російський історик і соціолог М. Мітрохін [3]. Праця видається важливою з огляду на те, що процеси характерні для РПЦ, як соціального і економічного інституту, ретранслюються в УПЦ, яка перебуває в канонічній єдності з Московською Патріархією. Розглядаючи загальний стан православ'я в Україні, підкреслюючи, що саме Україна є релігійним центром пострадянського простору, автор зазначає, що на Півдні і Сході у порівнянні з іншими регіонами низький рівень релігійної культури серед населення. З іншого боку, М. Мітрохін дійшов висновку, що Одеська єпархія одна з найбільших і найактивніших у складі УПЦ [3, с. 489]. Досить безапеляційним виглядає висновок автора про те, що за останні десятиліття РПЦ остаточно відмовилася від ідеї модернізації та адаптації до умов постіндустріального суспільства [3, с. 576]. Це властиво і для УПЦ.

Заслужовує на увагу фундаментальна праця представниці української діаспори, історика О. Хомчук [4]. В цілому, робота присвячена ретроспективному висвітленню питання пошуку Українськими Православними Церквами юрисдикційного підпорядкування й визнання у православному світі. Головним результатом дослідження є висновок про те, що до тих пір, поки основним змістом життя української церковної ієрархії буде пошук "константинопольського визнання", свого "вселенського" авторитету, як не в Москві то в Римі чи Стамбулі, чи де інде – Української Православної Церкви, як вільної, автокефальної і рівної іншим не буде [4, с. 587].

Окремих аспектів міжправославного конфлікту в Україні на початку 1990-х рр. торкається канадський історик Д. Поспеловський [5]. Розглядаючи передумови православного розколу, він вважає, “запізнілим” рішенням Архієрейського собору (30-31 січня 1990 р.) про надання широкої автономії Українському екзархату РПЦ, яке сприймалося як реакція на “бунт автокефалістів”, а не як свідчення керівної ролі Патріархії. У цілому, змальовуючи події в православ’ї на рубежі 80-х-90-х рр. XX ст., Д. Поспеловський нехтує одним з ключових принципів – позаконфесійності.

Питання генезису суспільно-релігійних відносин на теренах України та вплив фундаментальних проблем людства на них, знайшли відбиток у монографії С. Здіорука [6]. Дослідженню взаємодії етнічного і релігійного факторів в історії людства і України присвячена монографія колективу докторів та кандидатів філософських наук за редакцією Л. Филипович [7]. Провідною ідеєю книги є доведення того факту, що в людській історії релігії і етнос тісно пов’язані. Певну увагу автори приділили концепції створення єдиної національної Церкви в Україні та з’ясуванню витоків, типів і шляхів розв’язання міжконфесійних конфліктів. Спроба комплексного міждисциплінарного підходу до вироблення концепції релігійних конфліктів здійснена у монографії А. Арістової [8]. Її робота, на наш погляд, видається важливою з точки зору розуміння специфіки релігійних конфліктів, чинників їх генезису та ескалації, принципів діагностики, попередження та залагодження. Серед суспільно значимих робіт, що мають відношення до загального розуміння співіснування Церкви та суспільства, зокрема молодшої його частини на тлі багатобічного міжконфесійного конфлікту в Україні, слід виділити монографію В. Єленського та В. Перебенесюка [9]. У роботі автори не оминають увагою і внутрішню еволюцію Православних Церков після падіння комуністичних режимів країн Центрально-Східної Європи. Звернувши увагу на стан міжцерковного протистояння, вчені дійшли висновку, що в цілому проблему не вдалося деполітизувати, як одну з умов його врегулювання.

Досліджував специфіку православ’я як релігійного феномену в історичній динаміці О. Саган [10; 11]. Його монографія “Вселенське православ’я: суть, історія, сучасний стан” побудована на співставленні та характеристиці інституційного зростання Православних Церков світу.

Відновленням історичної правди, переосмисленням оцінок ключовим подіям та персоналіям українського православ’я займаються представники Церков: пресвітери та архієреї. Цікаві думки й значний фактичний матеріал містять праці протоієрея РПЦ Владислава Ципіна [12], архієпископа Харківського і Полтавського УАПЦ (оновленої) Ігоря (Ісиченка) [13], митрополита Переяслав-Хмельницького і Вишневського УПЦ Олександра (Драбинка) [14]. Особливістю робіт духовенства є подання своєї Церкви у виключно позитивному ракурсі на тлі інших, без будь-яких натяків на помилки і проблеми у діяльності. Так, митрополит Олександр у монографії “Православие в посттоталитарной Украине (вехи истории)” спираючись на широке коло джерел, використовуючи документи Архіву Київської Митрополії ґрунтовно розглянув передумови, хід та наслідки православного розколу в Україні. Разом з тим, вже в передмові до роботи він творить міфологеми називаючи УАПЦ та УПЦ КП “враждебными Православию политико-религиозными структурами” [14, с. 4].

Тема функціонування православних конфесій в останнє десятиліття XX ст. в Україні та в Південному регіоні зокрема, розглядається в наукових розвідках, опублікованих фахівцями в науково-популярних нарисах, спеціалізованих збірниках та журналах, газетних статтях, дисертаційних дослідженнях тощо.

Однією з перших спроб суто історичного підходу до вивчення проблематики еволюції релігійної сфери із атеїстичного Радянського Союзу в плюралістичну незалежну Українську державу став нарис П. Панченка [15]. Аналізуючи духовне відродження, яке розпочалося з часу відзначення тисячолітнього ювілею хрещення Русі, спираючись на різноманітний фактичний матеріал, історик змальовує картину утвердження в Україні принципу свободи совісті.

Важливу інформативно-просвітницьку роль для населення України у досліджуваній період правив щомісячний науково-популярний журнал “Людина і світ”. У недалекому минулому атеїстично зорієнтований, з 1990 р. журнал стає релігійнознавчим. На його шпальтах починають з’являтися історичні розвідки, теологічно-філософські матеріали, висвітлення актуальних подій “релігійного ренесансу” в Україні – без цензури та ідеологічного забарвлення. Особливу вагу мають аналітичні роздуми відомих українських дослідників – В. Бондаренка та В. Єленського [16; 17; 18; 19].

Процес утворення в Україні УАПЦ, УПЦ, УПЦ КП отримав висвітлення в статті відомого західного експерта українця і фахівця по пострадянському простору Т. Кузьо [20]. Автор, спираючись на широке коло джерел, стверджує, що відмова РПЦ надати автокефалію УПЦ у квітні 1992 р. стала каталізатором для майбутнього розділення українського православ’я на три юрисдикції.

Спроба правової оцінки національного релігійного законодавства та його відповідності європейським нормам, питання повернення релігійним організаціям реквізованого майна радянською владою здійсненна в роботах В. Яворського [21], В. Опанасюк [22], М. Рибачука, О. Білоуса [23].

Широкому колу питань державно-конфесійних відносин присвяченні статті Ю. Решетнікова [24; 25; 26]. Розглядаючи проблему повернення державою колишнього церковного майна релігійним організаціям, він звертається до зарубіжного досвіду, аналізуючи роль окремого державного органу та роль місцевих органів влади у сфері регулювання державно-конфесійних відносин в Україні формулює власні пропозиції для оптимізації їх діяльності. Разом з тим, слід відзначити, про надмірне захоплення автором джерелами із системи “Internet”. Аналіз міжконфесійних відносин між УПЦ, УПЦ КП, УАПЦ, знаходимо в статтях М. Бабія, М. Новиченка [27].

Питання стану просвітницької роботи однієї із православних конфесій знайшло висвітлення у статті В. Короля [28]. Автор, спираючись головним чином на матеріали періодичної преси, зокрема церковної, справедливо констатує факт її недооціненності дослідниками, відстоює тезу про повернення

традиційного впливу православних цінностей на освіту і виховання [28, с. 40]. Акцентуючи увагу на недільних школах УПЦ, В. Король побіжно зупиняється на їх діяльності у Таврійській єпархії (Херсонській – А.Ш.). У цілому робота пронизана апологетичним ставленням автора до УПЦ.

Спроба аналізу праць сучасних українських дослідників щодо розвитку УАПЦ, УПЦ, УПЦ КП у досліджуваній період здійснення в статті Л. Шапововськи [29].

Заслужують на увагу дослідника роботи, які розглядають релігійно-соціологічний аспект криз призму соціології та навчальні посібники з релігієзнавства.

Оцінка віруючими умов діяльності релігійних організацій, стан міжконфесійних і державно-церковних відносин, реалізація Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації” у перші місяці державної незалежності, аналізується у праці В.П. Перебенесюка [30]. Автор, серед іншого, зосереджує увагу на Херсонщині, де шляхом опитування представників місцевої влади та християнських конфесій, показав особливості релігійної ситуації у Південноукраїнському регіоні.

Навчальні посібники з релігієзнавства [31; 32; 33] поряд із висвітленням загальних засад релігії як феномену людського буття, класифікації та характеристики основних віровчень, містять розділи присвячені сучасному становищу Церкви в Україні та законодавчому забезпеченні права на свободу совісті та віросповідання. Однак, враховуючи релігійно-соціологічне спрямування матеріалів, у них не простежується особливості розвитку та діяльності православних конфесій на місцевому рівні. Доповнюють посібники з релігієзнавства галузеві словники [34; 35], автори яких, по-перше, прагнуть уніфікувати багатоманітність понять і термінів, які накопичувалися століттями генерацією людської думки, по-друге, з'ясувати сутність релігійних явищ та процесів, що спостерігаються у сучасному глобалізованому світі.

Різні аспекти означеної нами проблеми знайшли відбиток у дисертаційних дослідженнях. Так, стан та основні тенденції розвитку установ релігійно-конфесійної мережі, міжконфесійні конфлікти, розвиток державно-церковних стосунків в Україні в кінці 80–90-х рр. XX ст. проаналізовано Н. Беліковою [36]. Інституціоналізацію та стан українського православ'я напередодні розпаду СРСР, динаміку і еволюцію внутрішньоцерковних процесів в православ'ї в період утворення незалежної Української держави, міжцерковні відносини у 1990-х рр. розглянуто С. Смирновим [37]. Внутрішня, зовнішня церковна діяльність та роль у суспільно-політичному і культурному житті України православних конфесій аналізується у дослідженні Л. Прокопчук [38]. Темі функціонування православної духовної освіти в Україні в 1991-2001 рр. присвячено дисертаційне дослідження Л. Рошиної [39]. Державно-церковні відносини в незалежній Україні з історичної та політологічної позицій розглядають Н. Цендра [40] й О. Білоус [41] відповідно.

Висвітленням ключових подій українського православ'я, діяльності окремих Церков та архієреїв, сучасного стану православного середовища, займаються не лише професійні історики і духовенство, але й публіцисти. Проте, досліднику слід враховувати подекуди відвертий суб'єктивізм та заангажованість їх робіт. Державно-церковним та міжправославним стосункам в Україні приділена увага у працях громадського діяча та журналіста В. Анісімова [42; 43]. Навіть побіжно ознайомившись з тематикою даних робіт, можна впевнено стверджувати, що вони мають явну пропагандистську спрямованість супроти україноцентричних Церков. Автор, виконуючи політико-церковне замовлення, чорнить та спотворює діяльність УАПЦ, УПЦ КП та їх Предстоятелів. Концепція єдиної національної Української Православної помісної Церкви червоною ниткою проходить через усю книгу відомого журналіста В. Карпенка [44], яка присвячена архіпастирській поїздки Патріарха Київського Філарета восени 1998 р. по православним парафіям США. Історичний розвиток Української Церкви, міжцерковні українсько-російські взаємини, а також проблема побудови в Україні помісної Православної Церкви, коло питань, які підіймає у своїх роботах знана вітчизняна поетеса і педагог Г. Могильницька. Так, в полемічному творі “Літос (або Камінь із праці правди на розбиття митрополичого блудослов'я)” [45], авторка викриває митрополита Одеського і Ізмаїльського Агафангела (Саввіна) в антиукраїнських та антиконституційних діях, формування у вірних УПЦ ворожого ставлення до віруючих інших конфесій, зокрема УАПЦ та УПЦ КП. Доводить безпідставність тверджень інспірованих російською політичною думкою та ієрархами РПЦ про “єдиний народ” (український і російський) та “про єдину церкву” у працях “Хроніка великого ошукаництва” [46] й “Міфотворчість як обґрунтування історичного мародерства” [47]. Адептом УПЦ КП постає у своїй роботі письменник В. Чемерис [48], шанобливо розкриває основні віхи життя Патріарха Філарета О. Зарічний [49].

Серед усього різноманіття наявної літератури з теми значний пласт складають єпархіальні видання православних конфесій [50; 51; 52; 53], а також праці місцевих краєзнавців [54; 55]. Однак, в переважній більшості вони не відповідають вимогам сучасного рівня історичної науки.

Отже, діяльність православних конфесій у 1991-1999 рр. на загальнодержавному рівні висвітлена у науковій літературі ґрунтовно. Натомість, формування єпархіальної мережі, внутрішньоконфесійне життя Православних Церков, міжправославні та державно-церковні стосунки на Півдні України дослідженні лише фрагментарно й побіжно.

Джерела та література

1. Яковенко Н. Вступ до історії / Н. Яковенко. – К.: Видавництво “Часопис “Критика”, 2007. – 374 с.
2. Історія релігії в Україні: [у 10-ти т.] / редкол.: А. Колодний (голова) та ін. – Т. 10. Релігія і Церква років незалежності України / за ред. А. Колодного. – Дрогобич: Коло, 2003. – 616 с.
3. Митрохин Н. Русская православная церковь: современное состояние и актуальные проблемы / Н. Митрохин. – М.: Новое литературное обозрение, 2004. – 648 с.
4. Хомчук О.О. Церква поза церковною огорожею: розколи і руйнація Української Православної Церкви в пошуках “константинопольського визнання” / О.О. Хомчук. - Чикаго, Іллінойс, 2002. - 621 с.
5. Поспеловский Д.В. Русская православная церковь в XX веке / Д.В. Поспеловский. – М.: Республика, 1995. – 511 с.

6. Здіорук С.І. Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні XXI ст.: Монографія / С.І. Здіорук. – К.: Знання України, 2005. – 552 с.
7. Релігія і нація в суспільному житті України й світу / За ред. Л.О. Филипович – К.: Наукова думка, 2006. – 287 с.
8. Арістова А.В. Релігійні конфлікти в сучасному світі: природа, вияви, шляхи врегулювання: монографія / А.В. Арістова. – К.: НТУ, 2007. – 336 с.
9. Єленський В.Є. Релігія. Церква. Молодь / В.Є. Єленський, В.П. Перебенесюк. – К.: А.Л.Д., 1996. – 160 с.
10. Саган О.Н. Вселенське православ'я: суть, історія, сучасний стан / О.Н. Саган. – К.: Світ знань, 2004. – 910 с.
11. Саган О.Н. Національні прояви православ'я: український аспект / О.Н. Саган. – К.: Світ знань, 2001. – 255 с.
12. Протоиерей Владислав Цыпин История Русской Православной Церкви: Синодальный и новейший периоды (3-е изд., испр.) / Протоиерей Владислав Цыпин. – М.: Изд-во "Сретенского монастыря", 2007. – 816 с.
13. Архиепископ Ігор Ісідоренко Історія Христової Церкви в Україні / Архиепископ Ігор Ісідоренко - Х.: Акта, 2003. – 472 с.
14. Драбинко А. Православие в посттоталитарной Украине (вехи истории) / А. Драбинко. – К.: Издание Свято-Успенской Киево-Печерской Лавры, 2002. – 288 с.
15. Панченко П.П. Релігійні конфесії в Україні (40-і – початок 90-х рр.) / П.П. Панченко. – К.: Ін-т історії України АН України, 1993. – 49 с.
16. Бондаренко В. Церква й українське суспільство: на новому етапі / В. Бондаренко, В. Єленський // Людина і світ. – 1992. – №3. – С. 19-23.
17. Бондаренко В. Якщо вітер гуляє надворі / В. Бондаренко, В. Єленський // Людина і світ. – 1994. – №1; 2.
18. Єленський В. Релігія і українське суспільство / В. Єленський // Людина і світ. – 1997. – №1-2. – С. 2-15.
19. Єленський В. Відлуння подій 1997-го / В. Єленський // Людина і світ. – 1998. – №1. – С. 2-12.
20. Kuzio T. In Search of Unity and Autocephaly: Ukraine's Orthodox Churches' / T. Kuzio // Religion, State and Society. – vol. 25, no. 4, 1997. – P. 393-415.
21. Свобода релігії та віросповідання в Україні в контексті дотримання міжнародних стандартів з прав людини та основних свобод / упоряд.: В.М. Яворський - Х.: Фоліо, 2005. – 92 с.
22. Опанасюк В. В. Законодавство України про релігію і церкву: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.В. Опанасюк - Суми, 2008. – 107 с.
23. Рибачук М. Проблема реституції церковного майна / М. Рибачук, О. Білоус // Політичний менеджмент. – 2003. – №3. – С. 82-91.
24. Решетніков Ю.Є. Повернення колишнього церковного майна: український і зарубіжний досвід / Ю.Є. Решетніков // Ефективність державного управління. – 2013. – Вип. 34. – С. 82-93.
25. Решетніков Ю. Організаційно-інституційне забезпечення державно-конфесійних відносин: вітчизняний та закордонний досвід / Ю. Решетніков // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2014. – Вип. 1. – С. 23-35.
26. Решетніков Ю. Роль місцевих органів влади в регулюванні державно-конфесійних відносин в Україні / Ю. Решетніков // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2014. – Вип. 2. – С. 179-189.
27. Актуальні питання міжконфесійних взаємовідносин в Україні: Зб. наук. матеріалів / за заг. ред.: В. Андрущенко, В. Бондаренка, М. Заковича та ін. – К., 2005. – 174 с.
28. Король В. Просвітницька діяльність Української православної церкви в 90-х рр. XX ст. / В. Король // Історія в школі. – 2001. – №8. – С. 39-44.
29. Шпаковський Л. Становлення і розвиток православних конфесій в Україні в 90-ті роки XX ст. Історіографія проблеми / Л. Шпаковський // Гілея: науковий вісник. – 2013. – №73. – С. 110-114.
30. Перебенесюк В.П. Межконфессиональные отношения и межцерковный конфликт на Украине (Результаты социологического исследования). – К.: Укр. науч. исслед. ин-т проблем молодежи, 1992. – 108 с.
31. Академічне релігієзнавство. Підручник / За наук. ред. професора А. Колодного. – К.: Світ Знань, 2000. – 862 с.
32. Черній А.М. Релігієзнавство: підручник / А.М. Черній. – 2-ге вид., доповн. – К.: Академвидав, 2008. – 400 с.
33. Лубський В.І. Релігієзнавство: підручник / В.І. Лубський, В.І. Теремко, М.В. Лубська. – 2-ге вид. – К.: Академвидав, 2008. – 464 с.
34. Релігієзнавчий словник / ред.: А. Колодний, Б. Лобовик. – К.: Четверта хвиля, 1996. – 392 с.
35. Новейший словарь религиоведения / Авт.-сост. О.К. Садовников, Г.В. Згурский; под ред. С.Н. Смоленского. – Ростов н/Д: Феникс, 2010. – 444 с.
36. Белікова Н.Ю. Релігійні конфесії України (кінець 80-х - 90-і роки XX століття): Автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Н.Ю. Белікова – Донецьк, 2001. – 19 с.
37. Смирнов С.А. Православ'я в контексті сучасних соціально-політичних процесів в Україні (90-ті роки): Автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.02 / С.А. Смирнов – К., 2000. – 21 с.
38. Прокопчук Л.В. Трансформаційні процеси в православних конфесіях України в 90-ті роки XX ст.: Автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Л.В. Прокопчук – К., 2005. – 17 с.
39. Рощина Л.О. Православна духовна освіта в Україні (1991 - 2001 рр.): Автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Л.О. Рощина – Х., 2005. – 19 с.
40. Цендра Н.М. Відносини держави і церкви в Україні (1991 - 1996 рр.): автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Н.М. Цендра - К., 2011. – 20 с.
41. Білоус О.М. Державно-церковні відносини як об'єкт політологічного аналізу : автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.02 / О.М. Білоус. – К., 2004. – 20 с.
42. Скованные одной ложью. К истории автокефального и филаретовского расколов. Сборник статей, исследований, свидетельств / В. Анисимов. – К.: Пресс-служба УПЦ, 2012. – 400 с.
43. Анисимов В.С. Тернии Второго Крещения / В.С. Анисимов. – К.: Пресс-служба УПЦ, 2012. – 400 с.
44. Карпенко В. Час каміння збирати / В. Карпенко. – К.: Вечірній Київ, 1999. – 256.
45. Могильницька Г.А. Літос (або Камінь із праці правди на розбиття митрополичого блудословія) / Г.А. Могильницька. – Бровари: Українська ідея, 2008. – 104 с.
46. Могильницька Г. Хроніка великого ошукування / Г. Могильницька. – Бровари: Українська ідея, 2008. – 84 с.
47. Могильницька Г. Міфотворчість як обґрунтування історичного мародерства / Г. Могильницька. – Нікополь: ТОВ "Принт-хаус "Римм", 2014. – 184 с.
48. Чемерис В. Голгофа українського православ'я / В. Чемерис. – К.: Поліграфіка, 1998. – 504 с.
49. Зарічний О. Митрополит Філарет / О. Зарічний. – Львів: Логос, 1995. – 176 с.
50. Свято-Троїцькая (Греческая) церковь в Одессе (1808-2001 гг.) / под. ред. прот. В. Петлюченко. – Одесса: "Моряк", 2002. – 279 с.

51. Игумения Серафима. Митрополит Агафангел. Подвиг служения Христу / игумения Серафима. – К.: Мистецтво, 2003. – 352 с.
52. Одесская епархия: [Энциклопедия] / автор.-сост. и гл. ред. Ю.И. Бузько. – Одесса: Б. и., 2013. – 368 с.
53. Канонизация Одесских святых. – Одесса: Свято-Архангело-Михайловский женский монастырь, 1995. – 128 с.
54. Горностаев Е.В. По страницам истории православных церквей Херсона: хронол.-истор. описание / Е.В. Горностаев – Херсон, 1998. – 103 с.
55. Заковоротный Д.И. Храмы Прибужья / Д.И. Заковоротный. – Николаев: Издательство ЧП "Гудым И.А.", 2004. – 201 с.

Шостак А. В. Православные конфессии Юга Украины в 1990-х гг.: историография проблемы.

В статье сделан обзор основных научных исследований украинских, иностранных и диаспорных авторов, которые дают возможность проследить особенности становления и развития Украинской Православной Церкви, Украинской Православной Церкви Киевский Патриархат, Украинской Автокефальной Православной Церкви в Херсонской, Николаевской, Одесской областях в годы первого десятилетия независимости Украины. Акцентировано внимание на недостаточном изучении проблемы.

Ключевые слова: Церкви, православные конфессии, исследования

Shostak A. V. Orthodox denominations Southern Ukraine in the 1990s.: historiography of the problem.

The article provides an overview of the main research ukrainian, foreign and diaspora writers who make it possible to trace the features of formation and development of the Ukrainian Orthodox Church, the Ukrainian Orthodox Church Kyiv Patriarchate, the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church in Kherson, Mykolayiv, Odessa region during the first decade of independence of Ukraine. The attention to insufficient study of the problem.

Keywords: Church, Orthodox denominations, investigations

УДК 930:792.03(477)“18/19”

Н. А. Шкода

УКРАЇНСЬКИЙ ДРАМАТИЧНИЙ ТЕАТР НАДДНІПРЯНЩИНИ ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ВІДРОДЖЕННЯ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX ст.: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД ПРОБЛЕМИ

У статті аналізуються праці дослідників, присвячені вивченню історії українського драматичного театру Наддніпрянської України в другій половині XIX – на початку XX ст. в контексті історії національно-культурного відродження. Зазначається, що протягом тривалого часу в історіографії переважала критико-біографічна традиція, більшість науковців вивчала історію театру в мистецтвознавчому аспекті. Проведений аналіз засвідчив неповноту розкриття цієї проблеми в науковій літературі.

Ключові слова: театр, історіографія, національно-культурне відродження, професійна труппа, аматорський гурток.

На нинішньому етапі української історичної науки все актуальніше постає питання історіографічного осмислення місця та ролі українського драматичного театру Наддніпрянської України в національно-культурному відродженні, особливо в другій половині XIX – на початку XX ст., коли драматичне мистецтво було важливою складовою національно-культурного відродження, сприяло збереженню етнічних ознак українського народу, формуванню національної свідомості. Театр завдяки специфіці свого творчого арсеналу і в сучасних умовах суттєво впливає на формування громадянської активності, національної свідомості населення України. Тому важливо дослідити та запозичити позитивний досвід діячів театрального мистецтва в попередні періоди української історії.

Повне і всебічне вивчення історії українського драматичного театру Наддніпрянщини в зазначений період можливе лише за умов усвідомлення та врахування наукового доробку світової та вітчизняної історичної науки в цьому напрямку. Отже, метою даної статті є визначення ступеня вивченості історії українського драматичного театру Наддніпрянщини в другій половині XIX – на початку XX ст. в контексті історії національно-культурного відродження. Праці, присвячені вивченню даної проблеми, відсутні.

Існує величезна кількість досліджень з проблем розвитку українського професійного театру другої половини XIX – початку XX ст. в мистецтвознавчому аспекті. Ці праці, головним чином, присвячені окремим театральним персоналіям, а праць узагальнюючого характеру з історії сценічного мистецтва зовсім небагато. Перші узагальнюючі праці з історії українського театру були опубліковані лише в 50–60-х рр. XX ст. Зокрема, це книга Н. Андріанової «Шляхи розвитку українського театру» [1] та колективна праця «Український драматичний театр. Нариси історії: В 2-х т.» [2], у першому томі якої розглядається історія українського театру дожовтневого періоду. Суттєву увагу автори приділяють характеристиці творчих особливостей провідних професійних труп, їх репертуарної спрямованості, гастрольної діяльності, але замовчуються причини та наслідки дроблення провідних труп, їх зв'язок з національно-культурним відродженням. Другорядне місце в цих роботах належить висвітленню діяльності українського аматорського